

FEEL THE BERN!

Bernie Sanders
met Huck Gutman

Feel the Bern!

De hoop van jong Amerika

Vertaald uit het Amerikaans door
Het Vertaalcollectief

Met een voorwoord van Johan Fretz
en een nawoord van John Nichols

Lebowski Publishers, Amsterdam 2016

Oorspronkelijke titel: *Outsider in the White House*
Oorspronkelijk uitgegeven door: Verso, 1997, 2015
© Bernie Sanders, 1997, 2015
© Vertaling uit het Amerikaans: Het Vertaalcollectief, 2016
© Voorwoord: Johan Fretz, 2016
© Nawoord: John Nichols, 2015
© Nederlandse uitgave: Lebowski Publishers, Amsterdam 2016
Omslagontwerp: Studio Jan de Boer, Amsterdam
Omslagbeeld: © Getty Images | Hollandse Hoogte
Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 3539 3
ISBN 978 90 488 3540 9 (e-book)
nur 400

www.lebowskipublishers.nl
www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

'A Future to Believe In'	7	
Woord vooraf	<i>II</i>	
Inleiding	<i>19</i>	
1	Je moet ergens beginnen	<i>25</i>
2	In één stad socialisme	<i>68</i>
3	De lange mars vooruit	<i>104</i>
4	Een paar overwinningen	<i>126</i>
5	Op zoek naar een zondebok	<i>160</i>
6	Op campagne in Vermont	<i>197</i>
7	Het laatste zetje	<i>236</i>
8	Hoe moeten we nu verder?	<i>265</i>
Nawoord	<i>295</i>	
Dankwoord	<i>333</i>	

‘A Future to Believe In’

Voorwoord door Johan Fretz

Op de kartonnen campagneborden bij de Bernie Sanders-rallies stond: ‘A Future to Believe In’. Ik moest meteen denken aan hoe ik, drieëntwintig jaar nog, vol ongelooft op de grond zat van het bijpand van de Toneelschool. Ik had er een feest georganiseerd in de verkiezingsnacht van 2008. Nu het alweer bijna licht werd, keken we met een handjevol overgebleven studenten naar het grote scherm. Een presentator van CNN gaf het verlossende woord: ‘We can now project that Barack Obama will be the 44th President of the United States and that there will be living young children in the White House for the first time since the Kennedy’s.’ De tranen biggelden over mijn wangen. In deze gebeurtenis school de belofte van grote verandering. Allemaal projecteerden we onze grenzeloze dromen en idealen op Obama’s verkiezing, nauwelijks oud genoeg om ons bewust te zijn van de snelheid waarmee tijd verstrijkt, van de obstakels die je onderweg aantreft op de weg van droom tot daad.

Nu, acht jaar later, zag ik die slogan ‘A Future to Believe In’ bij Bernie Sanders. Ik zag nieuwe tieners en twintigers massaal in katzwijm vallen bij de belofte van grote verandering. Een toekomst om in te geloven, luidde Bernie’s slogan dus, bijna identiek aan Obama’s ‘Change We Can Believe In’. Opeens begreep ik hoe eenvoudig het is om al gauw in je leven cynischer te worden over vooruitgang. Om politiek te gaan zien als een eindeloze herhaling van zetten, waarin de slogans eeuwig hetzelfde blijven en slechts de namen van

hoofdrospelers veranderen. Maar daarmee zou je voorbijgaan aan de kracht die uitgaat van politiek ontwaken.

Zoals ik in 2008 betoverd raakte door de woorden van Barack Obama, die me leerde dat je met woorden en verhalen mensen niet alleen kunt laten lachen of ontroeren, maar ze ook kunt activeren om eigenaarschap te nemen over de samenleving waar ze onderdeel van uitmaken, de tijd waarin ze leven, zo is dat voor elke nieuwe generatie van immens belang. Hoe Bernie Sanders het idealisme en activisme, het politieke vuur en bewustzijn van veel (jonge) Amerikanen aanwakkert: dat doet ertoe.

Met zijn krachtige boodschap om de steeds dieper wordende kloof tussen arm en rijk in Amerika te verkleinen, om de slechts geworden Amerikaanse Droom opnieuw haalbaar te maken, raakt hij de juiste snaar. Zeker bij talloze jonge Amerikanen, die hem massaal verkiezen boven Hillary Clinton. Het sentiment onder deze jongeren – niet voor niet staat het tegengaan van de veel te hoge studiekosten bovenaan de agenda van Bernie – toont opvallende parallellen met Nederland. Ook hier verzetten steeds meer studenten zich tegen de heersende filosofie waarin altijd maar meteen geogost moet worden, waarin jonge mensen geen tijd en ruimte wordt gegund om rustig te zaaien voordat ze tot bloei komen.

Voor de nieuwe generatie kiezers in Amerika is de situatie na de financiële crisis van 2008 niet het Nieuwe Normaal, het is het eerste Normaal dat ze als jongvolwassenen leren kennen. De Bernie-fans, die met heel hun hart *Feel the Bern!* roepen, hebben genoeg van een samenleving waarin de geest van de Reaganomics nog altijd rondwaart, van de opgejaagde haast en de ontembare honger naar economische groei. Misschien is de kanteling ingezet. Obama's presidentschap heeft op veel vlakken al een progressievere koers ingeluid en hoewel de tegenbeweging fel en vurig is (kijk maar naar de Republikeinen), is er wel degelijk iets aan het verschuiven.

Vanuit het idee dat het heersende denken van de afgelopen decennia geen mooiere samenleving heeft gebaard, ontstaat nu onder

aanvoering van Sanders de drang om andere – minder materiële – waarden weer voorop te stellen. Bernie Sanders weet als geen ander in deze verkiezingsstrijd hol geworden begrippen als Saamhorigheid en Solidariteit opnieuw betekenis te geven en om te buigen in krachtigere woorden van Verbroedering en Mededogen. En was Socialist tot voor kort nog het ergste scheldwoord dat je een politicus in Amerika kon toewerpen, Bernie noemt zichzelf trots een Democratisch Socialist zonder dat dit zijn miljoenen bewonderaars afschrikt. Integendeel.

Het verhaal dat Hillary Clinton en andere gevestigde politici en journalisten tegenover dat van Sanders plaatsen: hij zou niet realistisch zijn. Het zwakst denkbare argument in een tijd die schreeuwt om vergezichten, om verhalen die eindelijk weer eens hoger durven te reiken en het praktische denken overstijgen.

Ironisch genoeg zijn het heel vaak – ook in Nederland – mensen uit de progressief gevestigde regionen die zich tegen de Dromers keren. Ze verwerpen de angstretoeriek van populistische bewegingen, maar tegenover de Onderbuik plaatsen ze opvallend vaak slechts het Hoofd. Dat er miljoenen mensen zijn voor wie het Hart er ook toe doet, is voor veel van deze Progressieve Hoofden maar moeilijk te begrijpen. Zij vinden het Hart, de Droom, maar weëig, te abstract en daarmee onpraktisch. Ze vragen zich af: ‘Zien die naïeve Harten dan niet dat Hillary een veel verstandiger programma heeft? Zien ze dan niet dat Bernie nog helemaal geen goede rekensommen heeft gemaakt om zijn plannen te realiseren?’ Ze gaan voorbij aan het verlangen van velen om weer eens uit te gaan van zaken die misschien niet meetbaar zijn voor Centrale Planbureaus, maar voor de mensheid wel van onschatbare waarde.

Een overschot aan realiteitszin is meestal het wapen van mensen die het geloof in wezenlijke verandering al hebben ingeruild voor reactieve politiek. In werkelijkheid hebben alle grote veranderingen plaatsgevonden door het begin van een droom. Of het nu die was van Martin Luther King of die van Kennedy om een man op de

maan te plaatsen. Natuurlijk, je kunt dromen tot je een ons weegt, een droom is op zichzelf niet genoeg, maar het is een onmisbaar vertrekpunt om vanuit verder te bouwen.

Bernie Sanders wordt door de Hoofden onterecht als een linkse populist weggezet, want hij verkondigt zijn boodschap al decennia-lang en deed dit dus al ver voordat die door financiële crisis echt actueel werd. Het zegt bovendien veel over de ontwikkelingen van Amerika in de afgelopen dertig, veertig jaar, dat het pleiten voor zaken als een kleiner bankwezen en een betaalbaar college-systeem gezien wordt als een radicale, onhaalbare opvatting. Wat Sanders zich wel wezenlijk mag aanrekenen is het feit dat minderheden massaal voor Clinton kozen: financiële ongelijkheid is niet de enige vorm van ongelijkheid in Amerika. Dat zo'n progressieve beweging als die van Bernie maar weinig divers wil worden, toont aan dat er op bepaalde thema's nog veel te winnen valt.

Desalniettemin zal deze beweging niet voor niets zijn geweest. Bernie Sanders wint hoogstwaarschijnlijk niet de nominatie voor het Presidentschap, maar zijn boodschap resoneert krachtig en zal een belangrijke rol spelen in de politieke discours van het komende decennium. Mocht Hillary Clinton president worden, dan heeft Sanders al een flinke stempel gedrukt op haar standpunten. Het traditioneel naar rechts en conservatief leunende Amerika is – de radicale weerstand ten spijt – in progressieve beweging. Een nieuwe generatie Dromers met een heel leven voor zich heeft de kans en hopelijk ook de moed om het niet bij Dromen te laten, maar zich hard te maken voor die moeilijke, maar zeker niet onmogelijke weg van droom tot daad. Slogans als 'A Future to Believe In', zullen telkens opnieuw blijven opduiken, maar dat neemt niet weg we in de tijd dat we hier rondlopen een onmisbare schakel kunnen zijn in de eindeloze ketting van vooruiting.

Johan Fretz, 2016

Woord vooraf

Bernie Sanders

Wanneer mensen zeggen dat ik te serieus ben, beschouw ik dat als een compliment. Ik heb politiek altijd gezien als een serieuze zaak waarbij het draait om het lot van naties, idealen en mensen die het zich niet kunnen veroorloven om te functioneren als pionnen in een schaakspel. Ik vermoed dat deze zienswijze me een buitenstaander maakt in de huidige Amerikaanse politiek. Maar als ik serieuzer ben over politiek dan de kandidaten die zich van de ene belangrijke financier naar de ander reppen of van een door de gebroeders Koch gesponsorde top naar de ‘voorverkiezing’ van Sheldon Adelson, ben ik denk ik niet serieuzer dan de Amerikaanse bevolking.

De Amerikaanse burgers willen dat politieke campagnes gaan over de standpunten van de kandidaten over kwesties, niet over fondswerving, peilingen of de negatieve advertenties die een eerlijk debat in de weg staan. Verkiezingen moeten worden beïnvloed door bewegingen die met beide benen op de grond staan en door onverwachte coalities, niet door cultus of persoonlijkheid of door het chequeboek van een miljardair.

Vanaf het moment dat ik betrokken raakte bij de politiek – toen ik me als student inzette voor burgerrechten op de campus van de universiteit van Chicago, vredesactivist was tijdens de Vietnamoorlog en vakbonden en de strijd van burgers steunde – stoorde ik me vooral aan de kleinzieligheid in electorale politiek. Het leek wel of de media en politieke partijen kiezers aanmoedigden om

beslissingen met enorme gevolgen te nemen op basis van of een kandidaat een brede glimlach toonde of een amusante opmerking plaatste waarmee een andere kandidaat werd gekleineerd – niet op basis van ideeën of filosofie, laat staan van idealisme. Ik wilde me nooit met dergelijke ziellose politiek inlaten. En ik denk dat ik er in al die jaren waarin ik campagne voerde voor doelen en voor een politiek ambt goed in ben geslaagd om die politiek te vermijden.

De eerste editie van dit boek is twee decennia geleden geschreven, nadat ik vanuit Vermont werd verkozen in het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden, maar lang voordat ik er ook maar aan dacht om campagne te voeren voor het presidentschap. Het boek beschrijft hoe we onafhankelijke progressieve politiek in een stad realiseerden en dat daarna uitbreidden tot een staat. Het beschrijft het verhaal van een opstand waarmee eerst het burgemeestersambt van Burlington, de grootste stad van Vermont, werd gewonnen en daarna een congreszetel voor de staat. Het beschrijft vooral hoe we de autoriteit die deze overwinningen opleverde inzetten om de levens te verbeteren van burgers die niet veel bondgenoten op machtige posities hebben.

De werkende burgers van Vermont zijn de echte helden van dit boek: zij bleven vechten voor economische en maatschappelijke rechtvaardigheid, terwijl de media en de politieke elite hadden verwacht dat ze de strijd allang hadden opgegeven. Ze waren niet alleen standvastig, maar betrokken ook hun vrienden en burens in het proces – en vergrootten de opkomst tijdens de verkiezingen op een moment waarop die in een groot deel van het land afnam. Ik zeg altijd dat onze grootste prestatie in Burlington niet onze eerste overwinning in de race om het burgemeestersambt in 1981 was – hoewel dat een zoete overwinning was. Onze grootste prestaties waren de overwinningen tijdens de verkiezingen die volgden, toen de opkomst, vooral van burgers met een laag inkomen en jongeren, toenam waardoor we konden terugslaan tegen de gezamenlijke inspanningen van de financiële en politieke elites om ons te stop-

pen. We overweldigden onze tegenstanders niet met geld, maar met stemmen – zoals het zou moeten werken in een democratie.

Toen ik onlangs *Feel the Bern!* opnieuw las, werd ik herinnerd aan de mate waarin dit een verhaal is over een gevecht. Het is niet het verhaal van een gemakkelijk of aanhoudend succes. Het is het verhaal van hard werken, een beetje vooruitgang in de juiste richting, gevolgd door een tegenslag, van nederlagen en winsten tijdens verkiezingen en van doorbraken die maar weinigen voor mogelijk hielden – totdat ze plaatsvonden.

Strijdbare politiek is geworteld in waarden en visie en vooral in vertrouwen. Politiek die draait om een overeenkomst van een kandidaat met de burgers die de waarden delen en de visie omarmen. Die politiek zegt niet: 'Stem op mij en ik los alles op.' Die politiek zegt: 'Als ik gekozen word, zal ik me niet alleen voor je inzetten, maar me met je inzetten.' Dat kan betekenen dat er op lokaal niveau een programma wordt geïmplementeerd of dat wetgeving op nationaal niveau wordt ondersteund, maar het gaat vooral om de verbinding die wordt gelegd tussen burgers en hun verkozen vertegenwoordigers – de verbinding die zegt dat er iemand binnen is die zich gaat inzetten voor de burgers buiten de gangen van de macht. Wanneer burgers doorkrijgen dat dit gevecht wordt gevoerd, krijgen ze energie. Ze komen met grotere eisen. Ze ontwikkelen sterkere bewegingen. Ze dwingen een politiek af die draait om meer dan het winnen van een verkiezing; ze dwingen een politiek af die draait om het transformeren van een stad, een staat, een natie en misschien van de wereld.

Ik heb deze vorm van politiek omarmd toen ik me als jonge activist inzette voor rassengelijkheid. Ik raakte betrokken bij electorale politiek omdat ik ervan overtuigd was dat activisme binnen een beweging voor burgerrechten, vrouwenrechten, rechten van arbeiders, milieubescherming en vrede moest zijn terug te vinden op onze stembiljetten en binnen de gangen van de macht. Ik begon langzaam, verliezend en lerend. Uiteindelijk begonnen we te winnen

– met hulp van vrienden en bondgenoten van wie de trouw en inzet alles voor mij persoonlijk en voor ons gedeelde succes betekende. We wonnen niet slechts verkiezingen, maar ook de transformerende vooruitgang die alleen mogelijk is wanneer politiek activisme zich richt op meer dan op de volgende verkiezingen. Mijn besluit om me kandidaat te stellen voor de presidentsverkiezingen van 2016 was ingegeven door de gebeurtenissen die worden beschreven in de oorspronkelijke tekst van *Feel the Bern!* en door de ervaringen die ik opdeed na de publicatie ervan in 1997 – in het Huis en in de Senaat, en vooral in de frontlinie van stakingen, tijdens optochten en bij bijeenkomsten in buurthuizen tegen economische ongelijkheid, tijdens protesten tegen de verarming van werknemers en gemeenschappen door mislukt handelsbeleid, tijdens verzet tegen de veronachtzaming van basale waardigheid en humaniteit van immigranten of tegen onnodige oorlogen, raciale onrechtvaardigheid en milieurampen.

De twee decennia die zijn verstreken sinds dit boek werd uitgegeven zijn niet gemakkelijk geweest voor Amerikanen. De kloof tussen rijk en arm is groter geworden buiten het breekpunt van een burgermaatschappij en stevig economisch beleid. In plaats van dat politici van beide partijen armoede aanpakken, hebben ze het onderwerp gecriminaliseerd en zich neergelegd bij obscene en racistische gevangenisstatistieken; ze hebben het verwoestende effect van klimaatveranderingen genegeerd; ze hebben een schreefgetrokken gevoel voor prioriteiten omarmd waardoor Amerika altijd genoeg geld kan vinden voor oorlogen, maar waardoor er nooit genoeg is voor infrastructuur-, onderwijs- of voedselprogramma's. Onze democratie is bijna disfunctioneel geworden door regels van de Hoge Raad waardoor miljardairs en bedrijven gemakkelijker verkiezingsuitslagen kunnen kopen en gekleurde burgers en studenten moeilijker kunnen stemmen. De Verenigde Staten ontaarden in een plutocratie naarmate de democratie wordt overweldigd door geld en negatieve advertenties, en de serieuze journalistiek telooft.

Toen ik bekendmaakte dat ik me kandidaat stelde voor de presidentsverkiezingen, zei ik dat er een politieke omwenteling nodig was om een democratische socialist uit Vermont de verkiezingen te laten winnen. Veel geleerden beschouwden die opmerking als een erkenning van de onmogelijkheid. Dat was ze niet. De uitspraak maakte duidelijk wat er nodig zou zijn om de schade ongedaan te maken die werd aangericht en om ons land terug te claimen van de oligarchen. De geleerden en politiek adviseurs vinden het nog steeds moeilijk om dit te begrijpen. Maar de burgers snappen het. Zij komen met duizenden en tienduizenden naar onze bijeenkomsten. Ze doen bijdragen van 5 of 10 dollar omdat ze begrijpen dat we, als we allemaal geven naar ons vermogen, de miljardairs kunnen verslaan.

Ik ben net zo serieus als over me wordt beweerd. Ik heb geen smaak voor symbolische campagnes. Ik besloot me kandidaat te stellen voor het presidentschap omdat ik ervan overtuigd was dat het nodig was, omdat ik ervan overtuigd was dat deze campagne een politieke omwenteling teweeg kon brengen en omdat ik ervan overtuigd was dat we konden winnen. Dat deden we in Burlington. Dat deden we in Vermont. En dat doen we in Amerika. Er komen veranderingen, zelfs wanneer de overmacht overweldigend is. En de erkenning van de veranderingen die we hebben bewerkstelligd, van wat we hebben gewonnen, inspireert ons om ons nog meer in te zetten.

Toen ik aan het verhaal van mijn politieke reis begon, accepteerde ik het etiket van 'buitenstaander'. Ik heb buiten de Amerikaanse mainstreampolitiek gestaan. Ik heb de status quo verworpen. Ik heb soms eenzaam gestemd, eenzaam gevochten en eenzame campagnes opgezet. Maar ik voel me nu niet eenzaam. Wij, buitenstaanders, zijn met velen en we zetten ons in voor een minimumloon van 15 dollar, voor arbeidsprogramma's om structurele werkloosheid aan te pakken, voor een gefinancierd gezondheidszorgstelsel, voor gratis universitair onderwijs, voor de vernieuwing van onze steden, voor de herbouw van onze infrastructuur en voor het creëren van

miljoenen banen, voor een rechtvaardige en humane hervorming van een defect en racistisch strafrechtstelsel, voor uitgebreide hervormingen op het gebied van immigratie en voor een route naar burgerschap.

Vandaag de dag is het merendeel van de Amerikanen een buitenstaander, vooral in de gangen van de macht, waar beslissingen over de economie worden genomen. En we blijven buitenstaanders zolang de politieke weegschaal kantelt in het nadeel van het overgrote deel van de Amerikanen, zolang de status quo wordt gekenmerkt door ongelijkheid en onrechtvaardigheid. Alle energie van de nieuwe bewegingen van deze tijd is nodig om de benodigde veranderingen te brengen. Deze bewegingen begonnen in de marge, maar ze worden nu zelfs een beetje gehoord in de wandelgangen – met veranderingen voor onze politiek, onze wetten en Amerika tot gevolg. Steden en staten verhogen de salarissen. Ze beginnen zich te verzetten tegen raciale ongelijkheden in de politieke praktijk en tegen het beleid dat burgers massaal opsluit. Ze eisen een constitutioneel amendement dat Citizens United vernietigt en vrije en eerlijke verkiezingen herstelt. Er gebeurt iets in Amerika, iets wat voelt als een politieke omwenteling. Ik ben een buitenstaander in het Huis geweest. Ik ben een buitenstaander in de Senaat geweest. Nu ben ik kandidaat in de strijd voor de presidentsverkiezingen. Ik geloof dat deze politieke omwenteling ertoe kan leiden dat er straks een buitenstaander in het Witte Huis zit en dat we samen onze politiek en ons bestuur kunnen vernieuwen, zodat niemand van ons nog langer buitenstaander is.

Ik geloof dat we serieus en optimistisch kunnen zijn. Ik geloof dat we de overweldigende tegenstand kunnen erkennen en coalities kunnen smeden die de tegenstand overwinnen.

Het uitgangspunt is geen politieke strategie. Het is een gedeeld gevoel van noodzakelijkheid, een inzicht dat we moeten handelen. Ik geloof dat Amerikanen, gehavend door banenverlies en stagnerende inkomens en boos vanwege ongelijkheid en onrecht, tot dit

inzicht zijn gekomen. Ik hoor Amerikanen luid en duidelijk zeggen: genoeg is genoeg. Dit is een geweldige natie en de regering ervan behoort toe aan alle burgers – niet alleen aan een handjevol miljardairs, hun super-PAC's en hun lobbyisten.

We leven in de rijkste natie van de wereldgeschiedenis, maar die realiteit betekent weinig omdat bijna al die rijkdom in de handen is van een klein groepje individuen. Er is iets grondig mis wanneer één tiende van de 1 procent-groep bijna net zoveel heeft als de onderste 90 procent en wanneer 99 procent van alle inkomensbedragen naar de bovenste 1 procent gaat. Er is iets grondig mis wanneer één familie meer welvaart geniet dan de onderste 130 miljoen Amerikanen. Dit soort immorele, onhoudbare economie is niet wat Amerika zou moeten zijn. Dit moet veranderen – en samen zullen we het veranderen.

De verandering begint wanneer we tegen de miljardairs zeggen: 'Jullie kunnen niet alles hebben. Jullie kunnen geen enorme belastingvoordelen krijgen terwijl kinderen in dit land honger lijden. Jullie kunnen niet doorgaan met het uitbesteden van onze banen in China terwijl miljoenen op zoek zijn naar werk. Jullie kunnen jullie winsten niet verbergen op de Kaaimaneilanden en in andere belastingparadijzen terwijl er in elke hoek van deze natie enorme onbeantwoorde behoeften bestaan. Jullie hebzucht moet eindigen. Jullie kunnen niet alle voordelen van Amerika genieten wanneer jullie je verantwoordelijkheden als Amerikanen weigeren na te komen.'

We zeggen: 'Genoeg is genoeg.' We eisen een land en een toekomst waarin wordt voorzien in de behoeften van het overgrote merendeel van Amerikanen: een land en een toekomst waarin de verkiezingen vrijwel niet financieel kunnen worden beïnvloed en waarin het gemakkelijk is om te stemmen; een land en een toekomst waarin belastingdollars worden geïnvesteerd in banen en infrastructuur in plaats van in gevangenissen en opsluiting; een land en een toekomst met de best opgeleide medewerkers en het breedste scala aan mogelijkheden voor ieder kind en voor iedere volwassene; een

land en een toekomst waarin we de stappen zetten die nodig zijn om systematisch racisme uit te roeien; een land en een toekomst waar we voor eens en voor altijd garanderen dat niemand die veertig uur per week werkt in armoede hoeft te leven.

Het is nu niet de tijd om bekrompen te denken. We kunnen ons niet neerleggen bij dezelfde oude politiek van de gevestigde orde en bij de maffe ideeën binnen de ringweg. We kunnen de miljardairs niet hun geld en spins in de media laten gebruiken om ons tegen elkaar op te zetten. Nu is de tijd gekomen dat miljoenen arbeidersgezinnen – zwart en blank, latino en inheems, homo en hetero – zich verenigen om de Amerikaanse democratie nieuw leven in te blazen, om de teloorgang van de Amerikaanse middenklasse te bestrijden en om te zorgen dat onze kinderen en kleinkinderen kwaliteit van leven hebben dankzij gezondheid, welvaart, veiligheid en vreugde – en dat de Verenigde Staten zich opnieuw als de wereldleider manifesteren in de strijd voor economische en sociale gerechtigheid, voor een gezond milieu en voor een wereld vol vrede.

Het is nu tijd dat we van Amerika het land maken waarnaar de overgrote meerderheid van onze bevolking uitziet. Voor die verandering is een politieke omwenteling nodig. Maar de ervaringen die ik in dit boek beschrijf hebben me geleerd dat politieke omwentelingen mogelijk zijn. Ze worden niet bewerkstelligd door miljardairs of politieke insiders. Ze zijn het werk van arbeiders van wie de banen op de tocht staan, van studenten die worden overweldigd door schulden, van gepensioneerden met een vast inkomen, van buitenstaanders die erkennen dat genoeg genoeg is – en die erkennen dat ze zich moeten verzamelen en verzetten en dat ze moeten stemmen voor iets beters. Wanneer we ons verenigen is er niets, niets, niets wat we niet kunnen bereiken.

Bernie Sanders
september 2015

Inleiding

5 november 1996. We hebben gewonnen. Wat een doorbraak. Om 19.30 uur, slechts een halfuur na de laatste peiling, stelt de Associated Press op basis van exitpolls dat we winnen – en niet zo'n klein beetje ook.

De verkiezingsresultaten van de verschillende steden druppelen via de telefoon en radio binnen. In Burlington, mijn woonplaats, waar we het altijd goed doen, scoren we veel beter dan gebruikelijk. We winnen zelfs in het conservatieve district, helemaal in het noorden. We winnen in Shelburne, een rijke stad waar we meestal niet zoveel steun krijgen. Winooski. Aardverschuiving. We winnen in Essex, de woonplaats van mijn opponent. We worden nu gebeld vanuit het zuiden van de staat. Brattleboro. We winnen er met bijna driekwart van de stemmen. Ongelooflijk. We winnen zelfs in Rutland County, van oudsher het meest Republikeinse district in de staat. We winnen ook in Bennington County, waar ik vaak verlies.

Om tien uur begeven Jane en ik ons met de kinderen naar het restaurant van Mona, waar we onze bijeenkomst op de verkiezingsavond hebben belegd. Er is een grote en onstuimige menigte aanwezig. Wanneer onze viering van de overwinning op tv wordt getoond, laten de aanwezigen flink van zich horen. Ik kan mezelf nauwelijks in de microfoons horen praten. Het geluid is oorverdovend. De volgende dag beschrijft de *Rutland Herald* mijn uitspraken als 'typisch Sanders': 'We weten dat er iets mis is in dit land als 1 procent van de bevolking meer bezittingen heeft dan de onderste 90 procent.' Ik heb ook nog een paar andere dingen gezegd. Ik was erg blij.

Mijn Republikeinse tegenstander, Susan Sweetser, belt om haar nederlaag te erkennen en we spreken elkaar een paar minuten. Daarna begeeft ze zich naar een tv-uitzending om haar aanhangers te bedanken en om me succes te wensen. Jack Long, de Democratische kandidaat, komt langs om me te feliciteren.

Hoe groot onze overwinning is, wordt de volgende morgen duidelijk wanneer de kranten een overzicht van de verkiezingsresultaten per stad en district publiceren: 55 procent van de stemmen voor Sanders, 32 procent voor Sweetser, 9 procent voor Long. We wonnen in elk district in de staat en in bijna elke stad. Wie had dat ooit gedacht? Een overwinning van een onafhankelijke kandidaat – laat staan op zo'n overtuigende wijze – is zeldzaam. Zo zeldzaam dat *USA Today* bij de publicatie van de resultaten voor de congresverkiezingen in het hele land bij Vermont meldde: 'Partijloos – 56%, Democraat Jack Long – 9%, Republikein Susan Sweetser – 33%.' 'Onafhankelijk' bestaat blijkbaar niet als categorie in de database van de krant.

De krant die voor me ligt meldt: 'Sanders is volgens Garrison Nelson, een professor in politieke wetenschappen en expert in de geschiedenis van het Congres, het langstzittende onafhankelijke lid dat ooit in het Congres werd gekozen.' Gary, die doceert aan de universiteit van Vermont, weet waar hij het over heeft. Hij geeft les over deze onderwerpen. Wie zou het ooit geloofd hebben? Bedankt Vermont.

Toch was het een zware wedstrijd, veel moeilijker dan uit de definitieve verkiezingsresultaten blijkt. Newt Gingrich en de Republikeinse leiders in het Huis hadden zich op deze verkiezingen 'gericht' en veel geld vrijgemaakt om me te verslaan. Sommige van de machtigste Republikeinen uit het land wareb naar Vermont gekomen om campagne te voeren voor Sweetser, onder wie Dick Armye, de leider van de meerderheid in het Huis, nationaal voorzitter Haley Barbour van de Republikeinen, presidentskandidaat Steve Forbes, voorzitter John Kasich van de begrotingscommissie

van het Huis en Susan Molinari, de belangrijkste spreker tijdens de Republikeinse conventie. Als voorzitter van de Progressive Caucus in het Huis, een democratische socialist en een van de belangrijkste tegenstanders van hun 'Contract with America' was ik hun al een tijd een doorn in het oog. Ze wilden me buitenspel zetten – op een vervelende manier.

Ook het Amerikaanse bedrijfsleven richtte zijn pijlen op mijn campagne. Een groep grote bedrijven, bijeengebracht door de Amerikaanse Kamer van Koophandel, de National Association of Manufacturers en de National Federation of Independent Businesses, plaatste me boven aan hun 'zwarte lijst' en doneerde tienduizenden dollars in de staat om negatieve en oneerlijke tv-spotjes en een mailing binnen de hele staat te sponsoren. Tegen het einde van de campagne konden de inwoners van Vermont vier verschillende tv-reclames zien waarin ik werd aangevallen.

De rijkste inwoners van Vermont hadden diep in de buidel gestast voor mijn Republikeinse tegenstander. Ze schreven tientallen cheques van 1000 dollar (het wettelijke maximum) uit en namen deel aan etentjes à 500 dollar per persoon. We haalden ons ook de National Rifle Association (NRA), de National Right to Work Organization en andere rechtse organisaties en organisaties met grote financiële belangen op de hals. Nooit eerder hadden de heersende klasse van Vermont en van de staat zoveel aandacht besteed aan een race om het Congres in de kleine staat Vermont – een staat met slechts één afgevaardigde.

Als onafhankelijke kandidaat moest ik het daarentegen doen zonder de steun of infrastructuur van een grote politieke partij. Er waren geen campagnebijdragen van ons 'centrale kantoor' in Washington, geen 'gecoördineerde campagnes' met andere kandidaten, geen fotomomenten met een presidentskandidaat op het lokale hoofdkantoor, geen stemmen van families met een lange en trotse geschiedenis vol verbondenheid aan partij-idealen. We moesten een gevecht voeren voor elke stem. En dat deden we.

We groeiden steeds verder en hadden de beste campagne in jaren – misschien wel de beste campagne ooit. Onze coalitie – van vakbonden, vrouwenorganisaties, milieubewegingen, oudere burgers en arbeiders met een laag inkomen – klaarde een geweldige klus. We haalden bijna een miljoen dollar binnen, ontvingen meer dan 20.000 individuele bijdragen, deelden eigenhandig meer dan honderdduizend flyers uit, voerden tienduizenden telefoongesprekken en verstuurd meer dan 130.000 poststukken. Het campagne-team was fantastisch en onze vrijwilligers waren toegewijd – en dat kwam allemaal samen op de dag van de verkiezingen.

Dit boek is absoluut meer dan een handboek voor een geslaagde campagne voor de congreskandidatuur. Het is een politieke biografie. Het gaat over bepaalde overwinningen die ik met mijn collega's in Vermont boekte, maar ook voor een groot deel over campagnes zonder resultaat en over mislukte waagstukken. (Hoe kan het ook anders als we de staat van linkse burgers in Amerika zien?)

Dit is een boek over hoop en over dromen die tijdens onze levens geen werkelijkheid zullen worden. Het is een boek over de kwetsbaarheid van de democratie in Amerika, een natie waarin de meeste mensen niet weten hoe hun afgevaardigde in het Congres heet en waarin meer dan de helft van de burgers niet meer stemt. Het is een boek over een politiek systeem waarin een kleine elite beide partijen – en veel van alles wat er in Washington gebeurt – domineert dankzij een veelvoud aan financiële middelen.

Dit is een verhaal over zakelijke hebzucht en minachting voor de arbeiders, over particuliere agenda's onder de schijn van het openbaar belang en over hoe het Amerikaanse bedrijfsleven in zijn streven naar exorbitante winsten zijn werknemers bedriegt. Het beschrijft de nationale media, die nieuws steeds meer als vermaak zien, het niveau van de Amerikaanse burgers dag in dag uit beledigen, en nog verder verwijderd zijn van de realiteit van alledag dan de gemiddelde politicus.

En Vermont. Dit is een boek over de geweldige staat Vermont

– mijn favoriete plek op deze aarde – en over onze ‘grote stad’, Burlington met zijn 40.000 inwoners. Het bezoekt onze kleine steden, waar de meeste inwoners van Vermont leven, en doet markten en optochten aan om te kijken welke speciale band er is tussen de burgers van deze kleine staat.

Het gaat over mijn acht jaren als burgemeester van Burlington en over hoe de progressieve beweging daar hielp om de stad een van de geweldigste, meest democratische en politiek bewuste steden van Amerika te maken. Ja! Democratie kan werken. Het boek gaat over het Congres van de Verenigde Staten, over de goede en niet zo goede leden. Het onderzoekt de twee grote politieke partijen – waarvan geen erin slaagt om de behoeften van de arbeiders te vertegenwoordigen – en de frustraties en successen die samenhangen met het helpen vormen van een onafhankelijke progressieve politieke beweging. Het bespreekt een aantal van de gevechten waaraan ik deelnam – voor verstandige prioriteiten in onze nationale begroting, voor een nationaal gezondheidszorgsysteem dat gezondheidszorg voor iedereen garandeert, voor een handelsbeleid dat de behoeften van de arbeiders vertegenwoordigt in plaats van die van multinationals, voor een einde aan het collectief welzijn van bedrijven en voor de bescherming van programma’s die de zwaksten en meest kwetsbaren onder ons steunen.

Dit boek gaat vooral over de strijd om een visie op economische en maatschappelijke gerechtigheid te handhaven en over het optimisme dat nodig is om die visie levend te houden.

Het behoeft geen betoog dat ik nooit burgemeester van Burlington, Vermont, of Congreslid in Amerika zou zijn geworden zonder de hulp van talloze goede vrienden en collega’s die me vele, vele jaren hebben hielpen. Ze hebben me energie gegeven en gesteund. Ik wil ze allemaal bedanken.

Je moet ergens beginnen

20 mei 1996. Ik ben moe. Het was veel te warm afgelopen nacht en ik heb slecht geslapen. De hele nacht liep er op zolder een wasbeer te krijsen en om halfzeven maakte het beest me definitief wakker, na slechts vier uur slaap. Ik lag me de hele nacht zorgen te maken over de impact van Dick Armeys bezoek aan de staat Vermont.

Armey, de nummer twee van Newt Gingrich, en van het type reactionair waarnaast zelfs Gingrich liberaal lijkt, kwam naar Vermont om zijn steun uit te spreken voor Susan Sweetser, mijn tegenstander in de komende Congresverkiezingen. Sterker nog, hij kwam hierheen om geld voor haar in te zamelen. Waarschijnlijk maakte Sweetser een grote fout door hem uit te nodigen, want Armey, de leider van de Republikeinen in het Huis van Afgevaardigden, is binnen het Congres het boegbeeld van de rechterflank, die steeds verder daalt in de publieke opinie. Er stonden ongeveer dertig Vermonters te demonstreren voor het hotel waar Armey kwam spreken, tijdens een campagnediner dat 500 dollar per couvert kostte. De demonstranten zijn niet bepaald fan van het 'Contract met America' van Gingrich en Armey.

Het artikel in de *Burlington Free Press*, de meest gelezen krant in Vermont, deed redelijk uitgebreid verslag van het protest tegen de schandalige bezuinigingen van de Republikeinen in het Congres. De krant bekritiseerde de Republikeinse agenda, met zijn aanvallen op arme mensen, ouderen en vrouwen, en bracht Sweetser in ver-

band met dat soort inpopulaire standpunten. Het artikel liet zelfs iemand van de lokale afdeling van de National Organization of Women (NOW) aan het woord – beslist een pluspunt. Toch haalde Sweetser uiteindelijk in één nacht 30.000 dollar op, ontzaglijk veel geld, zeker in zo'n kleine staat als Vermont.

Sweetser had de bijeenkomst met Armeij aangekondigd als een 'besloten briefing van de leider van het Huis'. Ik vroeg me af of Armeij zijn wijsheid tentoon zou spreiden aan deze rijke Republikeinen uit Vermont en zou vertellen hoe Social Security, Medicare, Medicaid en het principe van het minimumloon allemaal afgeschaft moesten worden. Ideeën die hij in het verleden ook gehad had. Of misschien zou hij gewoon beginnen over de 'Republikeinse revolutie'. Hoe dan ook, 500 dollar is in Vermont erg veel voor een diner. Ik hoop dat die rijke stinkerds een leuke avond hebben gehad.

Als ik op mijn instinct afga, denk ik dat dit een heel zware campagne zal worden. De vorige verkiezingen heb ik met slechts drie procentpunten gewonnen, maar de campagne van Sweetser is veel beter georganiseerd dan die van mijn vorige tegenstander. Ze is véél eerder begonnen met campagne voeren en ze zal véél meer geld inzamelen dan hij. Ik ben ook bang dat het een erg vuile campagne wordt, en dat het er steeds persoonlijker en gemener aan toe zal gaan. De komende zes maanden zullen loodzwaar zijn en eerlijk gezegd kijk ik er niet bepaald naar uit.

Het verontrustendste is niet zozeer die negatieve manier van campagne voeren – het spel van liegen en verdraaien, dat inmiddels al begonnen is – maar de enorme hoeveelheid tijd die ik zal moeten besteden aan het ophalen van geld en het op poten zetten van de campagne, in plaats van mijn werk als gekozen congreslid. Sweetser begon haar campagne al in november – nog niet eens halverwege mijn twee jaar durende ambtstermijn. Dat is bizar. Dat betekent dat ik me in plaats van op mijn echte werk twaalf maanden lang op de verkiezingen moet gaan concentreren.

De afgelopen paar weken heb ik een belangrijke rol gespeeld in

het blokkeren van de door de Republikeinen voorgestelde defensiebegroting, waarin maar liefst 13 miljard dollar meer wordt toegevoegd aan defensie dan in Clintons voorstel. En Clintons budget daarvoor was al veel te hoog! Maar in plaats van me te concentreren op de belangrijke problemen waar Vermont en Amerika voor staan, moet ik nu steeds meer energie in de campagne steken. Ik moet de telefoon oppakken en geld ophalen. Nadenken over peilingen, tv-spotjes en een campagneteam. Ik zal ervoor moeten zorgen dat we de vele fouten van de vorige campagne niet nog een keer maken. Eigenlijk komt het er dus op neer dat ik me politieker zal moeten opstellen. Daar is het nog te vroeg voor en bovendien houd ik er niet van.

De meeste mensen realiseren zich niet hoeveel invloed Newt Gingrich, Rush Limbaugh en hun vriendjes hebben gehad op het debat over waar we met ons land heen moeten. Als je het bijvoorbeeld hebt over het defensiebudget, dan hebben 75 van de 197 Democraten in het Huis van Afgevaardigden vóór die belachelijke hoeveelheid extra geld voor defensie-uitgaven gestemd. Natuurlijk stemden bijna alle Republikeinen (in het bijzonder de oorlogszuchtige 'deficit-hawks', *haviken*) voor dat extra geld. De Koude Oorlog is voorbij en toch geven we veel meer geld uit dan al onze 'vijanden' bij elkaar en zonder enige ophef wordt het budget voor Defensie opeens een stuk groter.

Door de Armed Forces Committee werd er bijna unaniem voor een groter defensiebudget gestemd. Slechts twee van de vijftig commissieleden stemden tegen: Rone Dellums en Lane Evans. Schandelijk. Mijn district krijgt een handje extra, jouw district krijgt een handje extra – en de belastingbetaler moet tientallen miljarden meer belasting betalen dan nodig is.

Hetzelfde geldt voor de budgetten van de geheime diensten. Samen met majoor Owens uit New York en Barney Frank uit Massachusetts heb ik de afgelopen vijf jaar geprobeerd om de budgetten van de geheime diensten terug te brengen. Toen we dit jaar een

wetswijziging voorstelden om hun budget met 10 procent terug te dringen, las ik in een artikel van *The New York Times* dat beschreef hoe de National Reconnaissance Office, zoiets als de AIVD en een van de grotere geheime diensten, 4 miljard dollar was kwijtgeraakt. Echt waar. Het geld was zoek. Ze konden gewoonweg niet verantwoorden wat ze met die 4 miljard dollar hadden gedaan en hun financiën waren een gigantische puinhoop. Geen enkel probleem. Natuurlijk kregen de geheime diensten extra geld.

Intussen is dit Republikeinse Congres, met goedkeuring van vele Democraten, bezig om op alle mogelijke sociale voorzieningen, voor ouderen, voor kinderen, voor zieken en gehandicapten, voor daklozen en voor armen, te bezuinigen. Ze noemen dat 'prioriteiten stellen'.

Ik maak me altijd weer zorgen aan het begin van een nieuwe campagne, maar deze keer nog meer dan anders. Het is al erg genoeg dat Gingrich en Armeij het op mij gemunt hebben en dat de voorzitter van de Republican National Committee naar Vermont komt om aan te kondigen dat hij Sweetser het maximale toegestane bedrag zal uitkeren: 153.000 dollar. Maar nog veel erger is dat wij progressieven de mensen niet enthousiast maken, en dat ze ons niet de steun geven die we nodig hebben. Zelfs niet in Vermont, waar de onafhankelijke progressieve politiek overigens net zo ver gevorderd is als in de rest van het land.

Ik maak me geen illusies. Dit is mijn vijfde verkiezingsstrijd voor het Congres. In 1988 verloor ik en in 1990, 1992 en 1994 heb ik gewonnen. Mensen zijn niet meer zo enthousiast als toen ik voor het eerst meedeed. 'Stem nogmaals voor Bernie!' is nou eenmaal niet de meest fantastische slogan. En er zijn eenvoudigweg niet genoeg progressieven die aan deze strijd willen meedoen. De meeste progressieven richten zich met hun activiteiten op specifieke problemen of actiegroepen. De meesten weten niet echt wat er in hun gemeenschap speelt en hebben geen idee hoe moeilijk het is om een zetel in het parlement, een gouverneurschap of zelfs het burgermeesterschap

te winnen. Ze vinden de theorieën en ideeën heel interessant, maar het winnen en behouden van een ambt – dat is een heel ander verhaal. Dus ik ben bang dat we tegen hetzelfde probleem aan zullen lopen als twee jaar geleden: dat onze belangrijkste aanhangers niet gemotiveerd genoeg zijn.

We vinden het ook heel lastig dat de moderne Amerikaanse politiek in grote mate draait om imago en strategie. Mocht het je nog niet zijn opgevallen: verkiezingen hebben weinig te maken met de grote problemen waar ons land mee kampt. Ideeën. Visie. Analyses. Alsjeblieft, zeg! Het merendeel van de campagnes draait om tv-spotjes van 30 seconden, mensen naar de stembus lokken, peilingen en het overtuigen van zwevende kiezers.

Nu, zes maanden voor de verkiezingen, zijn de Republikeinen al bijeengekomen in hun stuurgroepen. Hoe ik dat weet? Ik kan het aan de ‘boodschap’ horen, die ze keer op keer als een mantra herhalen: ‘Bernie Sanders niet effectief. Bernie Sanders weet niet wat mensen willen. Bernie Sanders is een links-extremist. Bernie Sanders staat te vloeken en te tieren voor het Huis van Afgevaardigden en dan luistert er nog steeds niemand naar hem. Susan Sweetser, daarentegen, is verstandig en gematigd en kan met iedereen overweg.’ Ze denken dat ze op die manier van me kunnen winnen. Wellicht. Het is heel frustrerend dat strategie bij moderne verkiezingscampagnes zo bepalend is en dat je steeds allerlei dure experts moet inhuren om mee te kunnen dingen bij het betere werk, de Congresverkiezingen. Maar hoe ver moet je daarin meegaan? Ben ik als eerste onafhankelijke kandidaat in veertig jaar tot congreslid verkozen vanwege het inhuren van een gelikte consultant, een insider uit Washington, die mij vertelt wat ik moet zeggen en wat ik moet doen? Dat dacht ik niet! Ga ik me laten vormen, laten kneden, door een insider uit Washington? Geen haar op mijn hoofd die daaraan denkt!

Maar is het voor een progressieve en democratische socialist bij wet verboden of tegennatuurlijk om met goede tv-spotjes te komen, of is zoiets voorbehouden aan Republikeinen en Democraten?

Nee. Ik vind dat we ons best moeten doen op tv. Moeten we ons klaarmaken om direct een reactie te geven op de tv-spotjes van mijn tegenstander die mijn reputatie kunnen schaden? Ja. Zijn we het socialisme ontrouw als we niet communiceren via gestencilde affiches en plaatjes met arbeiders in overalls en petten op, uit de tijd van de Grote Depressie? Nee. De wereld is veranderd, en het is logisch dat we de middelen gebruiken die we in deze tijd tot onze beschikking hebben.

Toch heb ik nog steeds mijn bedenkingen. Ik ben er trots op dat ik als politicus in Vermont vanaf dag één nooit gebruik heb gemaakt van een consultant. We hielden alles binnen onze eigen staat, Vermont, en vaak zelfs binnen ons eigen huis – mijn huis. Je had moeten zien hoe we onze radiospotjes schreven: aan de keukentafel! John Franco, oud-officier van Justitie van de stad Burlington, was luidruchtig, briljant en bijtijds platvloers. George Thabault, mijn assistent toen ik nog burgemeester was, had fantasie en humor. En er was David Clavelle, een lokale drukker, die ook voor mij gewerkt heeft. Twee universitair docenten: Huck Gutman en Richard Sugarman. En Jane en ik. Wat een team! En wat een fantastische manier om een radiospotje te bedenken.

Ook voor onze tv-spotjes bleven we dicht bij huis. We werkten samen met mijn goede vrienden uit Burlington, Jimmy Taylor en Barbara Potter, die fantastische filmmakers zijn. Ze waren altijd goed, soms zelfs briljant, en ze kenden Vermont. Mijn vrouw Jane, de meest visueel aangelegde persoon die ik ken, deed ook mee. Toen ik in 1990 voor het eerst de Congresverkiezingen won, produceerden Jimmy, Barbara en Jane een spotje dat ontzettend goed ontvangen werd. Het werd opgenomen in de woonkamer van Jimmy en Barbara in Burlington: twee uur lang kletste ik met Barbara over waarom ik aan politiek deed en welke kwesties mij het meeste zorgen baarden, waarbij ik de hele tijd recht in de camera keek. Barbara en Jimmy maakten er een filmpje van vijf minuten van, dat we uitzonden op televisie.

Aangezien het overgrote deel van de reclamespotjes op televisie toen korter dan 30 seconden was, werd dit filmpje niet alleen goed ontvangen vanwege de duidelijke focus op bepaalde onderwerpen, maar vooral ook omdat het zo lang was. Later knipten we het spotje in stukjes van anderhalve minuut en benadrukten nogmaals wat de kiezers al hadden meegekregen van het origineel.

In 1990 was er lokaal talent genoeg. We wonnen er een verkiezing mee waarvan bijna iedereen dacht dat we hem zouden verliezen. En het was meer dan effectief in 1992 en 1994. Maar nu, in 1996, nemen we het op tegen de Republican National Committee, waarschijnlijk de best georganiseerde politieke organisatie ter wereld, met geld te over. Ik weet best dat we ons misschien beter hadden kunnen voorbereiden op de strijd tegen de Republikeinen, dat dit het gevecht van ons leven is en dat we zo veel mogelijk hulp nodig hebben.

Daarom ging ik de staat uit, voor de allereerste keer op bezoek bij een echte 'consultant'. Ik had bedacht dat we niet eens hoefden te doen wat hij zei, maar dat luisteren zeker geen kwaad kon. Maar daarover straks meer.

Plainfield, Vermont, de herfst van 1971. Ik was vanuit Stannard, een klein plaatsje in een afgelegen regio in het noordoosten van Vermont, 'the Northeast Kingdom', verhuisd naar Burlington, dat met minder dan 40.000 inwoners de grootste stad van de staat is. Ik kwam voor het eerst naar Vermont in de zomer van 1964 en verhuisde in 1968 definitief. Jim Rader, een vriend uit mijn studietijd aan de universiteit van Chicago, met wie ik in Vermont weer opnieuw bevriend raakte, vertelde me over een bijeenkomst van de Liberty Union Party in het Goddard College in Plainfield. Ik had al over de Liberty Union gehoord: het was een kleine politieke partij annex vredesbeweging, die kandidaten had geleverd bij de vorige verkiezingen van Vermont. Jims woorden bleven de dagen daarop door mijn hoofd spoken en uiteindelijk besloot ik om naar de bijeenkomst te gaan.